

ISLOM DINI MADANIYATINING EKOLOGIK VA ESTETIK JIHLARI

Tursunov Abdimo'min Shaxanovich

*Termiz davlat muhandislik va agrotexnologiyalar
universiteti mustaqil tadqiqotchisi*

ECOLOGY OF ISLAMIC CULTURE AND AESTHETIC ASPECTS

Tursunov Abdimo'min Shaxanovich

*Independent researcher of Termiz State University of
Engineering and Agrotechnology*

ЭКОЛОГИЯ ИСЛАМСКОЙ КУЛЬТУРЫ И ЭСТЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ

Турсунов Абдимумин Шаханович

*Независимый исследователь Термезского государственного
университета инженерии и агротехнологий*

E-mail:

abdimomintursunov641@gmail.com

Tel: +998912286385

<https://orcid.org/0009-0002-3252-643X>

Annotatsiya: Mazkur maqolada islom dini madaniyatining ekologik va estetik jihatlari bugungi yoshlarning ekologik va estetik dunyoqarashini shakllantirishida, yoshlarning ma'naviy tarbiyasini takomillashtirishga, shuningdek, tabiat bilan uyg'unlikda yashashga undaydi. Shuningdek inson va tabiat o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik zamonaviy dunyo ekologik muammolarni kuchaytirgan bir davrda alohida ahamiyat kasb etmoqda. Islom dini o'z ta'limotlarida tabiatni himoya qilish va unga ehtiyotkorona munosabatda bo'lishni ta'kidlaydi.

Kalit so'zlar: Islom madaniyati, atrof muhit, estetik va ekologik tamoyillar, Qur'on va hadislar, islom me'morchiligi, ekologik huquq ekologik muammolar.

Abstract: In this article, the ecological and aesthetic aspects of the culture of Islam encourage the formation of the ecological and aesthetic worldview of today's youth, the improvement of the spiritual education of young people, and also encourage them to live in harmony with nature. Also, the interdependence between man and nature is gaining special importance in a time when the modern world has intensified ecological problems. In its teachings, Islam emphasizes the protection of nature and careful treatment of it.

Key words: Islamic culture, environment, aesthetic and ecological principles, Quran and hadiths, Islamic architecture, environmental law, environmental problems.

Абстрактный: В данной статье эколого-эстетические аспекты культуры ислама способствуют формированию эколого-эстетического мировоззрения современной молодежи, совершенствованию духовного воспитания молодежи, а также побуждают ее жить в гармонии с природой. Также взаимозависимость человека и природы приобретает особое значение в то время, когда в современном мире обострились экологические проблемы. В своем учении Ислам делает упор на защиту природы и бережное к ней отношение.

Ключевые слова: исламская культура, окружающая среда, эстетические и экологические принципы, Коран и хадисы, исламская архитектура, экологическое право, экологические проблемы.

KIRISH (ВВЕДЕНИЕ / INTRODUCTION). Islom madaniyati, boshqa ko‘plab madaniyatlar singari, ekologik va estetik tamoyillarga asoslanadi. Bu tamoyillar odamlarni nafaqat tabiatni himoya qilishga, balki uni qadrlashga va go‘zallikni anglashga ham undaydi. Inson va tabiat o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlik zamonaviy dunyo ekologik muammolarni kuchaytirgan bir davrda alohida ahamiyat kasb etmoqda. Islom dini o‘z ta‘limotlarida tabiatni himoya qilish va unga ehtiyotkorona munosabatda bo‘lishni ta‘kidlaydi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA (ЛИТЕРАТУРА И МЕТОДОЛОГИЯ / MATERIALS AND METHODS). Ushbu maqolada islom dini madaniyatining Qur‘on va hadislarida keltirilgan ekologik va estetik jihatlarini yoshlar ekologik va estetik ongini shakllantirishdagi ta‘sirini o‘zaro solishtirish orqali qiyosiy tahlil qilgan holda o‘rganilgan. Shuningdek, maqolada qiyosiy tahlil metodidan tashqari, tarixiylik, izchillik, xolislik kabi ko‘plab metodlardan ham foydalangan holda mavzu mohiyatini ochishga harakat qilingan.

MUHOKAMA VA NATIJALAR (ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ / DISCUSSION AND RESULTS) Qur‘on oyatlari va hadislar orqali musulmonlar tabiatni asrash, suv resurslarini tejash, hayvonlarga mehr-muruvvat bilan munosabatda bo‘lishga chaqiriladi. Ushbu maqolada Islomning ekologik va estetik tamoyillari, ularning Qur‘on va hadislar asosidagi dalillari, ularning hayotimizdagi o‘rni va ahamiyati hamda zamonaviy ekologik amaliyotlar bilan qanday bog‘liq ekani tahlil qilinadi.

Islom dinida tabiatga alohida e‘tibor beriladi. Qur‘on va hadislar tabiatni saqlash va unga hurmat ko‘rsatish haqida ko‘plab ta‘limotlarni o‘z ichiga oladi. Quyidagi jihatlar bunga misol bo‘la oladi:

- tabiatni yaratish va unga hurmat. Qur‘onda Allohning yaratilishining go‘zalligi, har bir jonning muhimligi va insonning tabiat bilan uyg‘un yashashi ta‘kidlanadi. Misol uchun, Qur‘onda tabiatga zarar yetkazmaslik va uni buzmaslik haqida ko‘plab oyatlar mavjud. “Yer yuzini buzma”(Qur‘on, 7:31) degan oyatda tabiatni buzishdan ogohlantiriladi. Qur‘on tabiatning yaratilishini Allohning

qudratining bir belgisi sifatida ko‘rsatadi va insonlarni bu go‘zallikka ehtiyotkorona munosabatda bo‘lishga undaydi. Shuningdek yana bir oyatda shunday deyiladi: “Yer yuzini tuzatib bo‘lganidan so‘ng u yerda buzg‘unchilik qilmang” (A‘rof surasi, 56-oyat). Bu oyatda Alloh insonlarni tabiatni buzmaslikka va uni asrashga undaydi. Ushbu ta‘limot yerning ekologik balansini saqlash va muvozanatni yo‘qotmaslikka da‘vat etadi.

- suvni isrof qilmaslikka da‘vat. Islomda suvni to‘g‘ri foydalanish va uni isrof qilmaslik haqida ko‘plab ko‘rsatmalar mavjud. Payg‘ambar Muhammad (s.a.v) hattoki daryodan suv olib ichayotganda ham suvni isrof qilmaslikni tavsiya qilgan. Suv islom dinida hayot manbai sifatida alohida e‘tiborga ega. Suv resurslarini asrash va isrof qilmaslik Qur‘on va hadislar orqali musulmonlarga tavsiya etiladi. Qur‘onda shunday deyiladi: “Ular isrof qilmaydilar va ziqqalik ham qilmaydilar (Furqon surasi, 67-oyat). Bu islomiy tamoyil ekologik muammolarni kamaytirishga va suv resurslaridan oqilona foydalanishga da‘vat etadi.

- chiqindilarni kamaytirish va qayta ishlash. Tabiiy resurslarni tejash, ularni behuda sarflamaslik va ekologik zararni kamaytirishga alohida urg‘u beriladi. Islom dini chiqindilarni kamaytirish va tabiiy resurslarni tejashni o‘z ichiga oladi. Qur‘on tabiatdagi resurslarni isrof qilmaslikni va ularni qayta ishlash orqali tabiatga zarar keltirmaslikni o‘rgatadi. Payg‘ambar Muhammad (s.a.v) atrof-muhitni toza saqlashni va odamlarning o‘zlaridan keyin iz qoldirmaslikni tavsiya qilgan. Hadisda shunday deyiladi: “Ehtiyot bo‘linglar, yo‘l bo‘yida yoki soyalar ostida hojat qilmanglar” (Muslim rivoyati). Bu esa tozalikka va chiqindilarni to‘g‘ri boshqarishga undaydi.

- estetika va go‘zallik masalasi. Islomda go‘zallik, nafislik va badiiy asarlar orqali odamlarga ma‘naviy lazzat bag‘ishlash yuksak qadriyat sifatida qabul qilinadi. Hadisda “Alloh go‘zaldir va go‘zallikni sevadi” deb aytilgan. Islomda go‘zallik faqat tashqi ko‘rinish bilan cheklanmaydi, balki ichki go‘zallik ham ahamiyatga ega. Estetika islom me‘morchiligida, san‘atida va kundalik hayotida namoyon bo‘ladi. Xususan tabiat go‘zalliklariga e‘tibor qaratish. Qur‘on tabiatdagi har bir mavjudotni Alloh qudratining dalili sifatida tasvirlaydi: “Alloh yaratuvchidir, ularning (tabiatdagi mavjudotlarning) barchasini go‘zal

yaratdi” (Sajda surasi, 7-oyat). Bu oyat tabiat go‘zalligini qadrlash va uni saqlash islomdagi muhim ekologik qadriyat ekanligini ko‘rsatadi. Umuman islom dini me‘morchiligida go‘zallik va ma‘naviyat bezaklarning simmetrikligi, mukammalligi, murakkab geometrik shakllar va yozuvlar orqali Allohni yodga olishga yordam beruvchi muhit yaratiladi. Masalan, madrasalar, masjidlar va boshqa binolar ajoyib me‘morchilik namunasi hisoblanadi.

- tabiat va bog‘lar orqali go‘zallikka intilish. Islom madaniyatida bog‘ va gulzorlarni yaratish, tabiatni madaniyatning bir qismi sifatida qabul qilish muhimdir. Bu yerda tabiatning o‘zi estetik tamoyillar bilan bog‘lanadi.

- ekologik va estetik jihatlarning jamiyatga ta’siri. Ekologik va estetik qadriyatlar jamiyatda ijobiy o‘zgarishlarni amalga oshirishda muhim ahamiyatga ega. Bu tamoyillar jamiyatni tabiatga hurmat bilan qarashga va shaxsiy mas’uliyatni his qilishga undaydi.

- jamiyatda eko-madaniyatni shakllantirish. Ekologik masalalarda mas’uliyatni oshirish, chiqindilarni kamaytirish, tabiiy resurslarni tejash – Islom ta’limoti bilan uyg‘unlikda bularning barchasi jamiyatning yanada sog‘lom va barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi.

- estetikaning ahamiyati va ruhiy tarbiya. Go‘zallikni qadrlash, yaxshi muhit yaratish orqali ruhiy tarbiya ham rivojlanadi. Bu insonlarning o‘zaro hurmatini oshirib, ijtimoiy hamjihatlikni mustahkamlaydi.

- hayvonlarni azoblamaslik haqida ko‘rsatmalar. Payg‘ambar Muhammad (s.a.v) bir sahobaning hayvonga azob berganini ko‘rib, bunday harakatlarni qoralagan. Hadisda shunday deyiladi: “Kim bir jonni (hayvonni) asrasagina u ajr oladi” (Buxoriy rivoyati). Bu ta’limot hayvonlarga ehtiyotkorona munosabatda bo‘lishni va ularni hurmat qilishni o‘rgatadi.

- ov va chorvachilikda ehtiyotkorlik. Islom ov qilishda faqat zarur bo‘lsa ov qilishni va hayvonlarga shafqat ko‘rsatishni o‘rgatadi. Bu tamoyillar hozirgi kunda hayvonlar huquqlarini himoya qilish va ekologik barqarorlikni saqlashga qaratilgan zamonaviy tamoyillar bilan uyg‘un keladi.

XULOSA (ЗАКЛЮЧЕНИЕ / CONCLUSION). Islom dini madaniyatidagi ekologik va estetik tamoyillar, insoniyatga nafaqat dunyo bilan uyg‘un yashash, balki bu hayotdan go‘zallik topish uchun yo‘l ko‘rsatadi. Bu tamoyillar ekologik barqarorlik va estetik ideallarni nafaqat zamonaviy, balki asrlar davomida dolzarb bo‘lib kelgan qadriyatlar sifatida o‘rganishga xizmat qiladi. Islomning ekologik tamoyillari, Qur‘on oyatlari va hadislar asosida tabiatni saqlash, suv resurslarini tejash, hayvonlarga mehr-muruvvat bilan munosabatda bo‘lish, chiqindilarni boshqarishga oid ko‘rsatmalarni o‘z ichiga oladi. Ushbu tamoyillar zamonaviy ekologik muammolar yechimida ahamiyatli rol o‘ynaydi va tabiat bilan uyg‘unlikda yashashga undaydi. Islom ekologiyasi tabiatni Allohning in’omi sifatida qabul qilishga va uni asrab-avaylashga qaratilgan muhim qadriyatlarni o‘z ichiga oladi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI (ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES)

1. Комилов Н. Комил инсон хақида тўрт рисола. Т., Ўзбекистон, 1997. 172-б.
2. Исломов З., Солиев А. Ислом манбашуносилиги. -Тошкент: 2013. -Б: 58.
3. Шайх Абдулазиз Мансур. Куръони Карим маънолари таржимаси ва тафсири. - Т.:Тошкент ислом университети нашриёт-матбаа барлашмаси, 2004. – Б 617.
4. <https://www.sammuslim.uz/oz/articles/actual/kochat-ekish-fazilati?print=on>
5. <https://www.bukhari.uz/?p=32251&lang=oz>